پښتو فولکلوريک ادب کې د لونګ او لونګين ارزښت

پوهنمل تاج محمد رحيمي

Conclusion:

Clove and a Bunch of Cloves is one of the essential and exciting ornaments. In almost all Pashtun girls are related to this. This clove made a special place in Pashto Oral Literature. Every genre of Oral Pashto Literature reminds us of this natural beauty of clove and a bunch of cloves. Clove shows it import ants when a girl makes and wears a bunch of cloves when she goes to the groom's house. As it has an essential place in all over the world. Some people use it as medicine and spice, but Pashtun girls use it as ornament and beauty. In some areas, when a girl gets merry, she should have to have two or three bunches of clove or should buy from the bazaar. AS in a poem, she says,'' O my lover brings me some cloves, it is the custom I made a bunch of cloves as an ornament". It means that in some places, cloves keep by people as a custom. The black color and pleasant aroma show its importance. When a Pashtun girl gets merry, she makes a bunch of cloves for an ornament called 'Lawangeen' and puts it in a handkerchief with her make up tools. To sum up, a clove and a Bunch of Cloves is the great ornament of Pashtun girls. Always Pashtun girls use clove in their oral literature. In a poem, she says, "O my beloved if you cannot find it near here then go far away and bring me the plant of clove."

لنډيز:

لونګ او لونګين د عام ولس د سينګار توکو او ګاڼو له ډلې څخه يو ډېر ارزښت ناک او په زړه پورې څيز دی.په ټولو پښتنو سيمو کې د پښتنو پېغلو او نجونو اړيکه په يو نه يو ډول له لونګ او لونګين سره تړلې ده.همدا لامل دی،چې په پښتو شفاهي ادب کې يې ځانله ځای پيدا کړی دی.د پښتو په ناليکلي يا ولسي ادب هر ژانر کې د لونګ او لونګين يادونه شوې.د لونګ ارزښت هغه وخت ډېر وي،چې نجونې وديرې او د خپل خاوند کور ته د تللو څخه مخکې يې د لونګو څخه په زړه پورې لونګين جوړ او په سينه ټومبلی وي.که څه هم په نوره نړۍ کې هم لونګ د ارزښت وړ دي،ځينې يې د درملو لپاره،ځينې يې په عطرو کې او ځينې يې بيا د مخ د ښکلا او غذايي مسالو کې ورګډوي او ګټه ترې اخلي،خو پښتنې نجونې يې يوازې د سينګار او ښکلا تر حده کاروي.ځينو سيمو کې چې کله نجلۍ وديږي،نو هرو مرو به له ځانه سره د لونګو دوه يا درې وړې کڅوړې وړي. يعنې په ځينو سيمو کې د لونګو ساتل او جوړول د يو دود په توګه کارول کېږي،د لونګ ارزښت د هغې له تور رنګ او خوږ بويي څخه ډېر ښه معلومېږي،پښتنې نجونې چې کله وديږي مخکې له مخکې د خپل ځان لپاره د لونګو يو اميل چې لونګين ورته ويل کېږي جوړوي او د خپلو سينګار توکو سره يې په يو دسمال کې ايږدي،څو ترې خراب نه شي،نو ويلای شو،چې لونګ او لونګين که څه هم پښتو [illegible] همدا لونګ يې په بار بار په شفاهي ادب کې ياد کړي دي.لونګ او لونګين د پښتو شفاهي ادب په هر ژانر کې ياد شوي او پېغلې يې تل د تناره پر سر او د ګودر پر غاړه يادوي.

سريزه:

پښتو ژبه يوه بډايه او غني ولسي پانګه لري،چې د نړۍ نورې ژبې ورسره سيالي نه شي کولی،پوهان په دې اند دي،چې که يو خوا پښتو ولسي ادب غني دی،خو بلخوا د پېړيو په اوږدو کې يې ځينې برخې له منځه تللې دي،همدا ولسي ادب دی،چې د پښتنو ځينې ارزښتونه يې ساتلي دي،چې يو هم په دې ارزښتونو کې لونګ او لونګين دی.که تاسو د پښتو ولسي ادب خاصې او عامې سندرې ولټوی په هر ژانر کې به تاسو ته د لونګ د بوټي،لونګ او لونګين انځورونه مخ ته راشي.پښتو شفاهي ادب دومره غني او بډايه دی،چې د پښتنو پېغلو د ارمانونو هنداره ګرځېدلې ده.کومه خبره،چې پښتنه پېغله په خوله نشي راوړی،هغه خبره يې په لنډۍ،سروکي او يا نورو ولسي ژانرو کې بيان کړې ده.لکه په يوه لنډۍ کې وايي چې:

لاس به دې وتړم په زلفو
په لونګين به دې وهم چې مړ دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته خبره که په ښکاره یوه پښتنه پېغله وکړي،نو په ټولنه کې به له سختو ناخوالو سره مخ شي،خو همدا ولسي ادب دی،چې دپېغلې د خولې خبره یې زغملې او په ټولنه یې منلې ده.د لونګو کارونه په مختلفو هېوادونو کې توپیر لري،ځینې یې د دواګانو لپاره،ځینې یې د مخ د کریمونو لپاره،ځیني یې د خوراکونو د خوند جوړولو لپاره،ځیني یې د عطرونو په جوړلو کې او ځیني یې د جنسي قوې د پیاوړي کولو لپاره د کارولو غوښتنه کوي،خو پښتنه ټولنه یې بیا په دې نورو خبرو پسې نه ګرځي او یوازې یې په دې پېژني،چې لونګ او لونګین د نجونو سینګار دی او کوښښ کوي،چې ښکلی او په زړه پورې لونګین،چې ډېر لږونه او ښکلی بوی ولري جوړ کړي.په دې څېړنه کې کوښښ شوی ،چې د پښتو هغه شفاهي ژانرونه،چې په هغې کې د لونګ او لونګین یادونه شوې راټول او وړاندې شي.د لونګ او لونګین ارزښت په ولسي ادب کې روښانه او په زړه پورې دی او بله دا،چې په دې څېړنه کې کوښښ شوی دی،چې لوستونکو ته د لونګ او لونګین ارزښت او ولسي ادبي ژانرونو کې یې د یادونې په اړه معلومات ورکړل شي.

کاریدونکي ویې: لونګ،لونګین،د لونګ بوټی،جانان،بوی.

فولکلور:

فولکلور،چې له انګلیسي ژبې څخه اخیستل شوې کلمه ده،په لغت کې فولک خلکو ته او لور د پوهې په معنی سره راغلې ده.د خلکو څخه مراد ولسي خلک دي.یا فولکلور د هغو ولسي خلکو پوهه ده،چې تر ډېره یې سواد نه وي. (۵ – ۱۵)

دا،چې زمونږ موضوع په پښتو شفافي یا فولکوریک ادب کې د لونګ او لونګین ارزښت دی،نو دلته په همدې تعریف بسنه کوو،ځکه چې د فولکلور بحث ډېر لوی دی.پښتو شفاهي ادبیات هغه ادبیات دي،چې سینه په سینه،خوله په خوله له یوه نسله بل نسل ته رارسیدلي دي،چې په دې شفاهي ادبیاتو کې لنډی،بګټی،غاړې،بډاکې،سروکي،چاربیتې،کسرونه،مقام او نور ډېر اړخونه په خپله غېږ کې رانغاړي،خو دلته په ځینو برخو،چې د لونګ او لونګین یادونه شوې ده په دې موضوع کې خاص هماغه برخې تر بحث لاندې نیول شوي دي او هغه نثري برخې یې زموږ د بحث موضوع نه ده.

لونګ:

لونګ هغه دانه ده،چې تور یا قهوه یي رنګ لري په پښتو ژبه کې ورته لونګ، عربي ژبه کې ورته القرنفل ،دري ژبه کې ورته میخک،په اردو یا هندي پنجابي ژبه کې هم ورته لونګ، په انګلیسي ژبه کې ورته clove،په ترکي ژبه کې ورته کارانفیل ویل کېږي. لونګ په اومه یا خام حالت کې تر ډېره شنه او سره ښکاري.دا بوټی تر ډېره په اندونیزیا او مالیزیا کې شهرت لري او ډېر پخوا تري کار اخیستل کېده.ویل کېږي،چې په دې هېوادونو کې خلک د لونګو سګرټ هم څکوي. لونګ داسې یو بوټی دی،چې اوړی ژمی تازه او شین وي او د خزان اثر پرې نه وي.لکه رحمن بابا چې وایي:

لکه ونه مستقیم په خپل مکان یم
که خزان راباندې راشي که بهار

لونګ هم همداسې یو بوټی یا ونه ده. د لونګو ونه تر ۱۲ مترو لوړ قد لري،پاڼې یې لویې او ګلونه یې د انګورو د خوشې په شکل وي. دا ګل غوټی په لومړي سره کې سپینه ،بیا ورو ورو شنه او وروسې تیز سور رنګ خپلوي.د دې په سر کې څلور وړې پاڼې وي،چې بندې او د یو غونډاري په شکل ښکاري.غوټی یې چې کله یو نیم یا دوه سانتي متره اوږده شي، نو بیا ځان خلاصوي.د نړی تر ټولو زاړه لونګ په سوریه کې په یو لوښي کې وموندل شول.چې له ۱۷۲۱ ق م نه راپاتې وو.ښایي هغه وخت دا لونګ د ترکي د لارې عرب تجارانو د هند او یا نورو جزیرو نه وړي وي، همدارنګه د اندونیزیا د مالوکو جزیرې کې د لونګو درې او څلور سوه کاله پخوانی ونې اوس هم شته.په اولسمي میلادي پېړۍ کې د هالینډ (ډیچ) بحري تجارانو ورباندې خیټه واچوله.بل چا دا د ماکلو نه بهر نشو وړلی او که ځایي اوسیدونکو په پټه دا کار وکړو نو وژل به یې.په ۱۷۷۰ م یو فرانسوي د هغې ونې نه د لونګ غلا کول پیل کړل او ډېر وخت یې دا کار وکړ لومړی یې فرانسې او بیا یې زنجبار ته یوړل،هلته یې وکرل چې بیا ټولې نړۍ ته ورسېدل.لونګ په خواړو کې د خوشبویي نه علاوه د چین او هند په دودیزه داروګانو کې هم کارول کېږي.د لونګو نه تیل،عطر،د غاښ د درد ، د خیټې د ګرمولو او د تبې د کمولو لپاره کار اخیستل کېږي.د لونګو پوډر د مېږیو د وژولو او د میاشو دشړلو لپاره هم کارول کېږي. (۳)

د اسیایه سویلي هېوادونو کې تر ډېره د لونګ څخه د مسالحې لپاره کار اخلي.د لونګ بوټی،چې ډېر د ارزښت وړ دی.لونګ که له رنګ تور دی،خو بوی یې بیا د هر چا په ذهن او زړه کې ځای لري.لونګ ډېر ښه بوی لري،چې ترې په زیاتره په خوړو،چایو، عطرونو او د زینت او ښکلا لپاره کارول کېږي.د افغانستان په سویلي ولایاتو لکه خوست،پکتیا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا کې خلک د لونګ د ښــکلا او خوشـــبويي لپاره ترې ګټه اخلي.په يادو ولايتونو کې يې پېغلې او ناوې د زينت لپاره کاروي.پېغلې او ناوې له لونګو څخه ځوندي جوړوي،چې بيا يې پر کميس ټومبي.په خوســـت ولايت کې،چې کله ناوې د خاوند کور ته ځي،نو د کلي يوه ښځه ترې د سر نه د ناويټوب شنه او سره څادرونه لرې کوي او بيا هغې ښځې ته د دود په توګه دوه وړې کڅورې لونګ د ډالۍ په توګه ورکوي. (۸)

په ختيځو ولاياتو کې په ځانګړې ډول په ننګرهار ،کنړ او نورســـتان ولايتونو کې پخوا لونګ د ګاڼې په ډول کاريدل.کله چې به يوه پېغله واده کېدله مخکې له واده به نجونو ورته د لونګو ځوندې جوړل، چې د لونګين په نامه به ياديدل.ياد لونګين بيا د ګېډۍ په ډول د ناوې په ټټر د نورو نجونو لخوا ټومبل کېدل.

د لونګو د کارولو ګټې:

د لونګو د ګټو په اړه که بحث وشـــي کيداى شـــي پوره کتاب پرې وليکل شـــي،خو دلته يې په لنډه توګه په ځينو ګټو لنډ بحث کوو.د لونګو ګلان د ډېرو ښـيګڼو لرونکي دي.په خوندورو خوړو کې ترې کار اخيسـتل کېږي او همدارنګه د صـحت لپاره هم ګټور دي.د لونګو د استعمال ګټې په لاندې ډول دي:

۱: لونګ د خارښ او شري په درملنه کې کار اخيستل کېږي.
۲: ميرمنې يې د غذا د خوندور کولو لپاره کاروي.
۳: حکيمان يې د غاښ د درد لپاره په دوا کې کاروي.
۴:د مخ د ښکلا په کريمونو کې ترې ګټه اخيستل کېږي.
۵: که په خوراک او په ځانګړې ډول په وريجو کې وکارول شي د ويښتانو په ساتنه کې مهمه ونډه لري.
۶:د جلدي امراضو لپاره په دوا کې کارول کېږي.
۷: نجونې يې د سينګار او ښکلا لپاره کاروي.
۸: په ځينو سيمو کې د دود په ډول کارول کېږي
۹: د شکرې ناروغۍ د مخنيوي لپاره ګټور دي.

او داسې نورې بې‌شماره ګټې لري،خو دا چې زمونږ موضوع د ادب تر دايرې ده،نو دلته د لونګ په همدومره ګټو بسنه کوو. (۹)

لونګين:

لونګين له لونګو څخه جوړه شـوې هغه ګېډۍ ده،چې پېغلې نجونې،کوژده شـوې او نوې واده شـوې ښـځې يې د سينګار په بڼه جوړوي او بيا يې د ښـکلا او زينت لپاره په سـينه ځوړندوي.لونګين تقريباً په ټولو پښـتنو سـيمو کې نجونې د ګاڼې او سينګار په توګه کاروي.نجونې چې کله غواړي لونګين جوړ کړي له ډېرو مشورو او خبرو ورسته د ښکلې تور نګ او ښــه بوى لونګ له پســاري څخه اخلي او د اخيســتو پر وخت دومره ټينګار کوي،چې دوکاندار خراب يا بې کاره لونګ ورنکړي.په ځينو سـيمو کې ،چې کله نجلۍ کوژده شـي،نو د کلي نورې نجونې ورته د رنګ رنګ لونګين جوړلو مشـورې ورکوي او سره له مخې يې دې ته هڅوي،چې تر واده پورې يو خاص او په زړه پورې لونګين اماده کړي.کله کله،خو نجونې مخکې له مخکې خپل کوژدن ته د لونګو راوړلو فرمايش ورکوي او ورته وايي،چې:

جانانه يو خورد لونګ راوړه
د کلي دود دى لونګين ترې جوړومه

لونګين په کليوالي سيمو کې د ډېر ارزښت وړوي او د ګاڼو په شکل هم ترې ګټه اخلي.که د کومې نجلۍ لونګين نه وي او هر څومره ډېر سره ولري،خو بيا هم خلکو ته نيمګړې ښکاري.نجونې بيا لونګ په ډېر قدر ساتي او نه غواړي چې ترې خراب شي،څومره چې لونګ د ښه بوى لرونکي وي په هماغه اندازه يې لونګين هم په زړه پورې وي.لونګين د پښتنو پېغلو د سينګاراو ګاڼې لپاره ډېر د قدر وړ وي.

د لونګين د جوړلو طريقه:

مخکې مو هم يادونـه وکړه،چې پښـتنې پيغلې،چې کلـه کوژده يـا واده کوي،نو مخکې لـه مخکې دې تـه امـادګي نيسـي،چې کوم ډول لونګين به جوړوي او له ډېرو سلا مشورو ورسـته د لونګو د اخيسـتلو لپاره ځان اماده کوي.لومړى،خو نجونې کوښښ کوي،چې ښـکلي رنګ او د ښـکلي بوى والا لونګ واخلي،کله چې يې لونګ واخيسـتل د هغې لپاره خاص او ځــانګړى تــار وي،چې ځينــې خلــک ورتــه (ايســـترچ) تــار هم وايي.يــاد تــار چې مختلف رنګونـه لکـه (ســره،شـنه،زېړ،ګلابي،ســرچيي،نرګسـي...) او نور رنګونه لري،چې زياتره د همدې لونګين لپاره کارول کېږي،تر لاسـه کوي.کله چې نجونې لونګين جوړوي،يوه يا دوه شـپې مخکې يې لونګ د غوا يا اوزې په شـيدو کې چې اوبه په کې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډې شوي،لمدوي او په هماغه شيدو کې يې پرېږدي او که د چا وس شيدو ته نه کېږي،نو بيا لونګ د دوه شپو لپاره په پاکو اوبو کې لمدوي.

دا کار د دې لپاره کېږي،چې لونګ نرم او خوشبويه شي او بوی يې تر ډېره وخته پاتې شي.کله چې لونګ نرم او لامده شول،نو بيا هماغه د (ايستريچ) او سونډ تار را اخلي لومړی لونګ د سونډ په تار کې يو يو دانه اچوي،ځينې نجونې چې غواړي لونګين يې ښکلی ښکاره شي بيا په تار کې يو دانه لونګ او يوه مرۍ ورزياتوي،چې له دې سره يې ښکلا زياتيږي،ځينې نجونې لس لړه او ځينې اته او کله کله زيات لړونه جوړوي،د لا ډېرې ښکلا لپاره په کې ځينې وخت له شيشو هم کار اخلي.کله چې لړونه اماده شول،نو بيا ورته له رنګ رنګ تارونو چې پورته ورته اشاره شوې ،ځونډې جوړوي او د هر لړ اخر يې يو يو ځونډۍ ورزياتوي،چې دې سره د لونګين ښکلا يو په دوه کېږي.د لونګين جوړولو په وخت کې ډېرې نجونې سره راټولې شي شين چاى ،پلې او ګوړه ورسره پرته وي،ځينې نجونې د خپل بخت او تخت کيسې کوي او ځينې له ځانه سره لنډۍ او سروکې زمزمه کوي.ځينې خو يې لا اند په خيالونو کې يو لوړ محل جوړې او په فکرونو او سوچونو کې تللي وي.

کله چې لونګين تيار شي،نو بيا يې په يو ښکلي رنګين دسمال کې تاو او د نجلۍ هغه بکس چې دمور يا خسرګنۍ لخوا ورته راوړل شوی وي،د نورو سينګار توکو سره يوځای کړي او بيا د دې انتظار کوي،چې د واده ورځ يې رانږدې شي او له همدې ښکلي او په زړه پورې ګاڼې څخه د سينګار لپاره ګټه پورته کړي.د لونګين جوړولو طريقه په هر ځای کې خپل دود او دستور لري،خو تقريباً په ټولو پښتنو سيمو کې دا يو رواج دی.

لونګين چې پيغلې يې د ګاڼې په بڼه هم کاروي هم د ارزښــــت وړ بلل کېږي او اند چې ځينې وخت يې مينان د لونګين ارزښت تر ځان هم لوړ بولي او لونګين سره يو ډول پټه دښمني کوي لکه چې وايي:

ځومره خوشبخته لونګين دی

د مستو پيغلو په ټټر وهي ټالونه

کله کله لونګين ته دومره ارزښت ورکول کېږي،چې د اوږې (د ګاڼې يو ډول دی) سره په جنګ شي او د ګيلې په ژبه داسې وايي:

تور لونګين په ژړا راغی

ما ته اوږې پر سينه ځای نه راکوينه

کله چې نجونې د خپل معشوق د ديدن موقع پيدا کړي،نو بيا ورته په ناز او غوسه داسې اختارونه ورکوي،چې ته به وايې معشوق يې مظلوم او معشوقه يې ظالمه ده لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

لاس به دې وتړم په زلفو

په لونګين به دې وهم چې مړ دې کړمه (۲ : ۲۱)

کله،چې دوه ميينان سره يوځای شي،نو بيا خپل معشوق ته وايي،چې ډېر مه رانږدې کېږه هڅې نه چې سبا درنه د لونګين بوی ځي او په خلکو کې رسوا شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې

سبا به بوی د لونګين در څخه ځينه

کله، خو نجونې په لنډيو کې دومره باريکبينه او نازک خياله شـــي،چې خپل معشـــوق ته وايي،چې د لونګين په لړ پورتې او هلته بيا د چارګل سيلونه وکړي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

د لونګين په لړ راخيژه

په اوږې شپه کړه د چارګل وکړه سيلونه

کله داسې هم کېږي،چې تور لونيګين خپل خاوند ته ژاړي او په سلګو سلګو کې ورته وايي،چې ستا د سينې روپۍ ما ته په سينه ځای نه راکوي او خپله خبره داسې کوي:

تور لونګين په ژړا راغی

ما له روپۍ په سينه ځای نه راکوينه (۱۱)

کله خو داسې هم کېږي،چې د وطن حالات انسان مجبور کړي،چې له وطنه لاړ شي،نو بيا ويناوال د خپل زړه درد په لانډۍ کې داسې بيانوي:

له مانه پاتې شوې وطنه

که چينارونه دې لونګ شي څه به يې کړمه (۱ : ۲۷)

هلکان کله ځان د لونګ د رنګ سره دومره نږدې او مغروره وښايي،چې د کلي د نجونو د مرګ خبره کوي او د خپل غرور انداز په لنډۍ کې داسې وايي:

يو غنم رنګ يم بل لونګ يم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د کلي جينکۍ راپسي مرينه (۱ : ۸۳)

لونګين په اړه نورې ډېر لنډۍ شـــته،خو دلته په همدې بســـنه کوو.لونګين د ګاڼي په بڼه هم کارول کېږي،کله چې نجوني د خپلې کوژدنې يا واده لپاره ګاڼه او ســينګار توکي اخلي،نو لونګين به ورســره خامخا اخلي.هغه نجونې چې په ګاڼه کې لونګين نه وي،يو ډول بې سينګاره ښکاري او په ځان کې د کوم شي د کمي احساس کوي.او چې ځان سينګاروي،نو د سينګار پر وخت په سروکو کې د لونګين يادونه اړينه بولي او داسې يې يادوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو
ای وړوکيه دې پلو راواړه

پښتو لنډيو کې د لونګ او لونګين ياد:

لنډۍ (ټپه ، مسره)

لنډۍ د پښـــتو ګړنې يا شـــفاهي ادب نامتو او مهم ډول دی،لنډۍ ته ځينې وخت،ټپه او مســـره هم ويل کېږي.لنډۍ يوازې يو بيت وي،چې لومړۍ مسره يې (۹) څپې او دويمه مسره يې (۱۳) څپې وي.لنډۍ په همدې وړکې شـکل کې ډېرې لويې کېسې او موضوعات ځای کولی شي. په نورو ژبو کې نه ليدل کېږي او يوازې د پښتوژبې يا پښتنو حق دی پرې. (۷ : ۳۶).

د لنډۍ په اړه هم ډېر زيات معلومات شـــته،دلته مو لنډه يادونه ځکه وکړه،چې زمونږ د موضـــوع برخه ده،څو لوستونکي وکولی شي،چې د لنډۍ په اړه هم لنډ معلومات تر لاسه کړي.

لونګ،چې يو طبعي بوټی دی او د نوم په اخيسـتلو سـره يې په ذهن کې يوه وړمه او خوشـبويي انځورېږي. له ډېرې لرغونې زمانې څخه په نړۍ او په ځانګړې ډول په افغانستان کې د استعمال وړ دی. د لونګ د نوم په اوريدو سره په ذهن کې بلها خبرې ګرځي،څوک يې د صحت لپاره د کاروني په اړه خبرې کوي او څوک يې د غذاګانو د خوندور کولو لپاره،خو پښـــتنې پېغلې يې بيا نه د صـــحت له کټې خبرې او نه يې د غذا په کارولو کې فکر کوي،خو چې کله يې په کور کې کومه خوشحالي راشي يا يې د خپل ژوند ملګري د ټاکلو وخت راشي،نو بيا په دې فکر کې شي،څرنګه لونګ به اخلي او ځانله به ترې د څومره ځنډو لونګين جوړوي. همدا لامل دی،چې زياتره نجونې د لونګ ښـکلا،بوی او ارزښـت په فولکلوريکو لنډيو کې هم انځوروي،نو اوس به د موضـــوع په دې برخه کې په لنډيو کې د لونګو د ياد په اړه خبرې وکړو او وبه ګورو،چې نجونې څنګه او ولې لونګ زيات خوښوي او ډېره مينه ورسره لري.

کله،چې د يوې پېغلې خاوند يا د مينې يار بازار ته ځي او يا نوی په کاروبار پيل کوي،نو بيا يې پېغلې په لنډيو کې داسې يادونه کوي:

اشنا مې نوی سوداګر دی
په سرباری کې به لونګ راته راوړينه

او يا کله چې په غرونو د وريځو لمن خوره شي او په اسمان کې د باران د راتګ انګازه وغږيږي،نو نجونې بيا په دې فکر کې وي،څنګه د لونګو درمندونه له بارانه وساتي څو ترې خراب نه شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په لويو غرو د باران شور شو
کښته لامده شول د لونګو درمندونه

لونګ يوازې د نجونو نه بلکې د هلکانو د ذوق څېز هم دی،کله چې کوم هلک کوم باغ ته لاړ شي او له بڼوال سره مخ شي،نو له روغبړ وروسته ورته د باغ تعريف شروع کړي او بيا په لنډۍ کې ورته داسې وايي:

د باغ دې هر بوټی لونګ دی
پرې لړېدلي دي د پېغلو پلونه

خو کله چې کومه نجلۍ د خپل معشوق سره ديدن کوي او هغې ته له نازه ډکو خبرو کې وايي،چې زه به داسې درماته شم لکه د لونګو بوټی نو بيا ورته د خپل زړه راز داسې څرګندوي:

دا بند په بند به شم درماته
په بند ماتېږي د لاچي لونګو ونه

کومه ناوې،چې د خپل معشـوق او خاوند د ډېر انتظار وروسـته د راتلو خبر تر لاسـه کړي،نو بيا ورته په ډېر ناز وايي،چې کله راتلې له مخکې احوال راکړه چې په پالنګ درته لونګ وشيندم لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ وغوړومه

په پښتو ولسي ادبياتو کې دغه بوټی تر هر بل بوټي ډېر او په خوند ياد شوی او لرغونی ارزښت او تاريخ لري.په لنډيو او سندرو کې يې پېغلې په ودونو کې په سمبوليکه بڼه هم کاروي.معنی دا چې که کوم هلک يې سره ټاکلی وي په سندرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې لونګ بولي.لونګ د خپل ښه بوی او اصل له مخې په لنډيو کې داسې ستايل شوی،چې اند د هنريت له مخې د تشبهاتو څادر هم خلاصــوي.لونګ په فولکلوريک ډول د ځينو لپاره د زړه ســکون او حوســاينې درد دی.دغه بوټي ته د ســپيڅلتيا له مخې ځانګړی ارزښت ورکوي لکه لاندې لنډيو کې چې ويل کېږي.

له کوره اوځې لونګ واخله
لونګ دوا ده د زړه درد اراموينه

لونګ د نجونو لپاره د يو دود په توګه هم پاتې شـــوی او کله چې نجلۍ کوژده يا واده کېږي،نو له خپل خاوند څخه د لونګو غوښتنه داسې کوي:

ځينې پيغلې بيا لونګ ته دومره ارزښت ورکوي،چې د لالي سره يې يوزای په سينه ځای کوي او د اوسيدو اجازه ورکوي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په سينه يو لالی ځايږي
زه لونګين او جانان دواړه ځايومه (۱۱)

همدارنګه د لونګو د کر اوکښت په اړه هم په لنډيو کې يادونه شوې او لکه چې معشوقه لونګ کري،نو بيا يې د لو لپاره خپل معشوق راغواړي او خپله خبره ورته په لنډۍ کې داسې کوي:

لونګ کرمه لو به ګډ کړم
چې لو مې ګډ کړ ياره تا به راولمه

خو چې کله يې لالی مسافرشي او د لونګو کښت هم رسيدلی وي،نو بيا په انديښنه کې وي او خپل مسافر لالي ته داسې وايي:

دا ته چې لاړې مسافر شوې
د شنو لونګو کښت به څوک ريبي مينه

کله کله بيا داسې هم کېږي،چې ځيني خلکو لونګ نه وي بوی کړی او يا يې نه وي ليدلي،نو بيا ورته په لنډۍ کې داسې وايي:

که چا لونګ ليدلي نه وي
پيغله دې بوی کړي د لونګو بوی ترې ځينه (۱۰)

په سروکو کې د لونګ او لونګين ذکر:

سـروکي د پښـتني فولکلور يو ځانګړی منظوم ډول دی،چې له لنډۍ سـره د يو ځای ويلو په ترڅ کې پوره کېږي او څرنګه چې د لنډيو په ســر کې راځي،نو ځکه ورته ســروکي هم ويل کېږي. په ځينو ســيمو کې ســروکي ته نيمکۍ هم ويل کېږي.سروکي معمولا پښتني ميرمنې او پښتانه هنرمندان په هنري مجلسونو کې د هنري الاتو دکاروني پر وخت وايي.هغه لنډۍ چې سروکی بشپړوي ،ټيکی ورته وايي.ځيني سروکي لنډ او ځيني بيا اوږده وي. (۷ – ۸۰).

لونګ او لونګين د ډېر ارزښت له مخې په سروکو کې هم يادېږي او له ياده يې نه اوباسي لکه په لاندې سروکي کې چې وايي:

که دلته نه وي په کندو ورپسې واوړه
ما ته د لونګو بوټي راوړه

يا په لاندې سروکي کې چې د لونګين يادونه کوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو
ای وړوکيه دې پلو راواړه

په بګټيو کې د لونګو ذکر: بګټۍ د خاصـو ولســي ســندرو په لړکې يو مهم ډول دی،چې ډېر وخت د پښــتني ســندر غاړو له خولې اوريدل کېږي.بګټۍ پښــتني هنرمندان مجلســونو کې د چاربيتو،بدلو او داســتانونو په منځ- منځ کې وايي،بګټۍ د مجلس ښه او تودښت لاپسې زياتوي او د خلکو پاملرنه ډېروي. (۷ – ۳۶).

مخکې مو هم يادونه وکړه،چې لونګ او لونګين په شــفاهي ادبياتو کې د ډېر ارزښــت او قدر وړ بوټی ياد شـــوی دی.که څه هم په نورو ملکونو کې د درملو او مصـــالحو لپاره زيات کارول کېږي،خو پښـــتنه ټولنه کې لونګ او لونګين د سينګار او ګاڼې په ډول زيات ياد شوی لکه لاندې د بګټۍ يوه برخه راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مازيګر اوبو له مستـه په نخرو راځي
شور يې د ګونګرو راځي
شا په ټوپونو ځي په دانګه
دا د لاچي لونګو ځانګه
ورته د فکر په ټال زانګه
دا تورې زلفې د سينې په انارو راځي
شور يې د ګونګور راځي (۴ : ۲۵۷)

چاربيتو کې د لونګ او لونګين ذکر:

داهم دپښتو منظوم ادب يو داسې فلکلوريک ژانر دی چې اوږد او سندريزه جنبه لري د مضمون له پلوه هر اړخيزه مضامين ليږدوي چار بيتي په اولسي ادب کې خورا مشهوري منظومې دي . دچاربيتې هر بند له څلورو مسرو څخه کم نه وي ، خو اوږده موضوع بيانول ددې فورم ځانګړنه ده چاربيته کيدای شي چې هر څو بنده ولري .د پښتو چاربيتو معلوم وخت ندی معلوم،خو لومړنی يې د شيخ تايمني په پټه خزانه کې يادونه شوې ده.(۷ :۱۳۴).

د موضــوع په دې برخه کې به د چاربيتو هغه نمونې يا برخې راوړو ،چې د لونګو يا لونګين يادونه په کې شــوې وي لکه لاندې چې د چاربيتې يوه برخه راوړل شوې ده.

دپښتنې پېغلې له خوا

نــــــاستــه يم دفکر پــه ټال زانـګم چېرته يـــار ګورم
زه مستـــه ليـلايم ستــرګې اچـــوم خـريـــدارګـــورم
× × ×
نــــــاستــه يـم دفکـر پــه ټال زه نېشــه د بنګو يم
تـېـــرشـو پېغلتوب رابانــدې ونـــه دلـونــګـــو يــم
يــم پــه عطـرو وتـره ګـوښـه نـاستـه لـه بـې ننــګـــويم
ځان له دمجنون پــه شان په صدق کې دلدار ګـــورم

همدارنګه په چاربيتو کې هم د لونګ ذکر او يادونه شـوې ده.په شـفاهی ادب کې ځکه دا بوټی زيات ياد شـوی،چې پخوا د سينګار توکي ډېر زيات نه و او همدا لونګ وو،چې د خلکو پام يې ځانله اړولو،خو اوس يې هم قدر کم شـوی ندی او په زياتره کليوالي سيمو کې يې لا د پخوا په شان قدر او ارزښت شته،چې سميزو شاعرانو په چاربيتو کې هم ياد کړی لکه په لاندې چاربيته کې يې چې ګورو:

دوه بنديزه چاربيته
په سپينه خوله کې دې نيشه ايښې د بنګو ده
دا لباسي خندا دې ټوله د بې ننګو ده
بل خوشبويي دې په سينه کې د لونګو ده
عاشقان وژنې نن دې توره د قصابو ايښې
اوبو له ځې په سر جوغه دې د نوابو ايښې

يا په دې لاندې ځنځيری چاربيته کې يې چې يادونه شوې ده:

ځنځيری چاربيته
کله به راوړې دواړه لبې دې رنګين شيرين
سپين دې جبين،زرين،مخ دې ځلېږي
کله به راوړې دواړه لب،شات وملهم صنم
مه کړه ستم،هردم،په غضب ښورې
سرې دې منګولې،همېش وړې زړونه قلم،قلم
اخلې قدم،په چم،سترګې دې تورې
په در دې پروت يم،هميش غواړم،ستا کرم،محکم
لرې کړه غم،الم که رب ته ګورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن دې په غاړه باندې زانګې لونګين ،رنګين
سپين دې جبين،زرين مخ دې ځلېږي
ترپايه

(۷ : ۱۶۲)

همدارنګه ملا عبدالقادر،چې يو کليوالي شاعر دی هغې هم په خپله يوه مشهوره چاربيته کې د لونګين او لونګ يادونه داسې کړې ده.

د ملا عبدالقادر مشهوره چاربيته

تور لونګين دې د سينې سره په جنګ و
دانه لاچې لونګ و ګونګورو دې کاوه شور
تور لونګين دې د سينې سره مدام
زنه دې سېب،لب دې حرير واوره ګلفام
ودې ويشتم،چې راښکاره شولې په بام
د خدای دپاره رحم وکه په ملنګو
دانه لاچې لونګ وو- ګونګور دې کاوه شور
تر پايه
(۷ : ۱۷۲)

په پړاکو کې د لونګ ذکر:

پړاکی د افغانستان په سويلي او سويل ختيزو سيمو کې ويل کېږي.سر محقق زلمی هېواد مل په خپل کتاب (د پښتو ادبياتو تاريخ-لرغوني او منځنۍ دوره) کې دپړاکو په اړه وايي : ((دا سندرې د پښتو د شفاهي ادبياتو يو ځانګړی ډول دی،هره سندره يې يوه څوارلس سيلابيزه مسرۍ لري،چې معمولا د يوې بلې سندرې په پای کې په خاصه غاړه ويل کېږي او په ځانګړي ډول د استعمال مورد نه لري)). (۷ : ۶۰)
څېړنوال محمد عارف غروال په خپل اثر (غرنۍ سندرې) کې پاړکي د ((لنډکی)) په نوم ياد کړي دي. (۶ : ۱۲۳) .
د پښتو شفاهي ادب هغه غني پانګه ده،چې په خپله لمن کې د هر باغ او چمن ګلان ځای کوي،په پړاکو کې هم د لونګ ياد شته،ځينې ولسي شاعران يې په پړاکو کې هم يادونه کوي لکه په لاندې پړاکي کې چې ګورو:

پړاکی
جار خوله رانژدي که
ما لونګ ژولي دينه

پايله:

لونګ او لونګين د پښتنو سيمو او په ځانګړي ډول د پښتنو نجونو د سينګار هغه توک دی،چې د ګاڼې په ډول يې د سينګار او ښکلا لپاره کاروي.د لونګ هغه ارزښتناک او ښکلی بوټی دی،چې پښتنې نجونې يې په لنډيو کې او ولسي شاعران يې د ولسي ادب په ټولو ژانرونو کې يادوي او ان د ليکلو ادبياتو خاوندان هم تري په کراره ندي نسات او په خپلو اشعارو کې يې د لونګ او لونګين يادونه کړې ده.په پښتنه ټولنه کې د لونګ او لونګين کارونه د يو دود په څېر ده.هغه نجونې چې ودېږي بايد په خپل سينګار کې د ښکلو لونګو څخه ښکلی لونګين جوړ کړي.د لونګ او لونګين ذکر د پښتو ولسي ادب په هر ژانر کې ليدل کېږي،چې دلته په دې څېړنه کې د ځينو ژانرونو په راوړلو سره ښودل شوي ده.لونګ په لنډيو،پاړکو،بګتيو،چاربيتو،سروکو او نورو ولسي ژانرونو کې ياد شوي دي.د لونګ په ارزښت تر هرې بلې ټولنې پو ښتنه ټولنه ډېره پوهيږي او دا ځکه چې دا يې د خپل دود او دستور يوه برخه ګرځولې ده.د لونګين د جوړولو پر وخت د نجونو لخوا يوه وړه ميله هم جوړيږي،څو په خوشحالۍ سره دا دود ترسره کړي او د ناوې لپاره ښکلی لونګين اماده کړي،نو د دې څېړنې دپايلې په توګه ويلی شو،چې لونګ او لونګين په هره ټولنه کې خپل ځای لري،خو پښتنه ټولنه کې يې ارزښت دومره زيات دی،چې د خپل کلتور او دود جز يې ګرځولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱- بهاند،اصف، د لنډيو د ښتولو ستونزي،افغتن جرمن آنلاين پورتال. ۲۰۱۸م.
۲- بېنوا،عبدالروف،پښتو لنډۍ،د افغانستان د علومو اکاډيمي،پښتو ټولنه. ۱۳۶۷ ل.
۳- حلیم،صفیه،چاپيريال او روغتيا خپرونه.safiahaleem.com/p=3925، ۲۰۱۶م.
۴- رفیع،حبیب الله،د خلکو سندرې،د افغانستان د علومو اکاډمی د تاریخ او ادب ټولنه.۱۳۴۹ل.
۵- زغم،احمد شاه،فولکلور او فولکلوري ادبيات،د افغانستان ملي تحریک،فرهنګي ځانګه. ۱۳۹۴ ل.
۶- غروال،محمد عارف،غرنۍ سندرې،د افغانستان د علومو اکاډيمي: کابل. ۱۳۶۰ ل
۷- وفا،محمد داود،د فولکلور پېژندني لارښود،مومند خپرندیویه ټولنه- جلال اباد. ۱۳۹۳ ل.
۸- https://ps.wikipedia.org/wiki/
۹- https://www.rekhta.org/articles/dihati-boliyan-saadat-hasan-manto-articles-3?lang=ur
۱۰- https://www.youtube.com
۱۱- Zawia.media2020\5\3
۱۱- https://www.youtube.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library